

та ефективного судового захисту. Аналіз судової практики в свою чергу вказує на потребу конкретизації визначених у кримінальному законодавстві ознак домашнього насильства у ст.126-1. Кримінально-правова кваліфікація домашнього насильства свідчить про те, що це явище є надзвичайно актуальним та потребує правової визначеності злочинів, пов'язаних із домашнім насильством.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.01.2024).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.01.2024).
3. Драгоненко А.О. Соціальна обумовленість норм про кримінальну відповідальність за домашнє насильства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 190-193.
4. Зінсу О.І. Домашнє насильство (ст.126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації. *Аналітично-порівняльне законодавство*. 2022. С. 279-286.
5. Мінка Т.П. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 98-101.
6. Панов М.І. Загальні засади кваліфікації злочинів: лекція. Харків: Право, 2016. 104 с.
7. Панькевич В.М. До питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С. 273-276.

УДК 340.1(043.2)

Ткачук О.С., д.ю.н., доцент,
Суддя Великої Палати Верховного Суду,
Вчений секретар Науково-консультативної ради
при Верховному Суді, м. Київ, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ РОСІЇ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АГРЕСИВНУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ

Вже десять років Україна веде національно-визвольну війну проти росії. Це одна з найбільш тривалих і кровопролитних війн в історії світу. Показовими є воля України до свободи і незалежності та героїзм Українського Народу, адже він протистоїть агресії країни, яка у кілька разів більше його за територією, ресурсами, чисельністю населення та збройних сил.

Протидія російській агресії вимагає зосередження міжнародних та національних політичних, юридичних та економічних зусиль і потенціалу. Зокрема, з початком повномасштабної агресії 24 лютого 2022 року, Україна та міжнародні партнери активізували економічні санкції проти рф. Тепер росія є найбільш підсанкційною країною світу і наразі саме санкції є найбільш дієвим інструментом впливу на країну-агресора з боку світового співтовариства. За даними МЗС України, Радою ЄС ухвалено дванадцять пакетів економічних та індивідуальних санкцій у зв'язку з військовою агресією Росії проти України. У лютого 2022 року Сполученими Штатами Америки запроваджено повні блокуючі санкції проти понад 3200 юридичних та фізичних осіб рф та її прихильників. Застосовано візові обмеження до понад 7000 фізичних осіб, причетних до військового вторгнення росії в Україну. Канада запровадила персональні санкції проти 2 770 фізичних та юридичних осіб рф, Білорусі та Молдови, включаючи федеральні міністерства і відомства, російські державні банки, суверенні фонди, нафтогазові компанії, компанії військово-промислового і оборонного секторів, ЗМІ та пропагандистські структури.

Специфіка економічних механізмів протидії агресивній війні вимагає належного правового забезпечення з боку законодавчих органів та реалізації судових рішень судів України, а також здійснення постійного судового контролю у цій сфері.

Окремо, зупинимося на національних юридичних процедурах, що мають забезпечити відповідальність росії за агресивну війну в Україні.

Законодавство України визнає та захищає абсолютний судовий імунітет іноземних держав. Законом України «Про міжнародне приватне право» визначено, що подання позову до іноземної держави, застосування до іноземної держави та її майна обмежувальних заходів і звернення стягнення на кошти іноземної держави є неможливими.

Разом з тим Український Верховний Суд після повномасштабної війни ухвалив кілька рішень і проголосив, що рф не має судового імунітету в Україні (наприклад, рішення 14 квітня 2022 року у справі №308/9708/19, 18 травня 2022 року у справі №760/17232/20). В обґрунтування своєї позиції Верховний Суд зазначив, що російська федерація не має судового імунітету, оскільки: 1) підтримання юрисдикційного імунітету рф позбавляє є перешкодою для позивача у питаннях ефективного доступу до суду, що є несумісним із положеннями п. 1 ст. 6 ЄСПЛ; 2) судовий імунітет росії не застосовується з огляду на звичаєве міжнародне право, кодифіковане в Європейській конвенції про імунітет держав Ради Європи 1972 року, Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року; 3) підтримання імунітету рф є несумісним із міжнародно-правовими зобов'язаннями України у сфері боротьби з тероризмом; 4) судовий імунітет росії не підлягає застосуванню з огляду

на порушення російською федерацією державного суверенітету України, а отже, не є здійсненням рф своїх суверенних прав, що охороняються судовим імунітетом. На підставі наведених вище постанов Верховного Суду суди активно приймають рішення про відшкодування збитків, завданих агресією рф.

У низці інших справ, наприклад, 13 вересня 2023 року, Велика Палата Верховного Суду вказала, що відповідно до частини дев'ятої статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі покладається на російську федерацію як на державу, що здійснює окупацію (справа № 757/64569/16-ц).

Позиція судів України і їх рішення у приватно-правових спорах мають бути забезпечені належною правовою процедурою, яка б дозволяла їх реалізацію.

Такий механізм можливо відшукати шляхом міжнародної співпраці та звернення стягнень по таких рішеннях на майно та права росії за кордоном. На арештовані та заблоковані підсанкційні ресурси рф мають бути накладені стягнення з метою відшкодування збитків спричинених агресивною війною як фізичним особам, так і юридичним особам.

Що стосується публічно-правової сфери, то тут, перш за все, виникає питання про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини, порушуючи закони та звичаї війни. Одна з таких справ перебуває зараз на вирішенні у Великій Палаті Верховного Суду. Судді мають визначити хто відповідальний у плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни проти України.

Проте, це лише одна справа. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на початок грудня 2023 року, правоохоронні органи зареєстрували понад 115 тисяч справ, пов'язаних із воєнними злочинами та злочинами агресії. Ще більше 15 тисяч справ стосуються посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, державної зради, колабораційної діяльності, пособництва державі-агресору, диверсій.

Вирішити таку кількість справ можливо лише за наявності ефективної системи спеціалізованого на розгляді таких справ судочинства.

Багато хто вважає, що вирішувати кримінальні справи проти путіна і його прихвостнів має міжнародний трибунал. З такою тезою можна погодитися лише частково, адже досвід після Другої світової війни, війни на Балканах підтверджує необхідність створення національних спеціалізацій для вирішення десятків тисяч справ про воєнні злочини. При цьому, керівництво держави-агресора безумовно має постати перед

міжнародним судом, адже вони розв'язавши нову війну в Європі вчинили міжнародний злочин.

Початок широкомасштабної війни росії проти України, та військове протистояння на Донбасі протягом дев'яти останніх років, бойові та небойові втрати особового складу Української армії демонструють нагальну потребу підвищення рівня боєготовності і боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань, посилення військової дисципліни і, водночас, гарантій соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. Правового і судового захисту та поновлення прав в умовах бойових дій потребує мирне населення. Одним із важливих чинників реалізації цих завдань повинна бути діяльність спеціалізованих військових судів. Окрім того, військові суди України можуть стати основою для формування спеціальних юрисдикційних національних та міжнародних органів щодо покарання винних у військових злочинах, вчинених російською армією, зокрема, масового вбивства мирного населення та геноциду Українського Народу.

Запровадження військових судів у судову систему має здійснюватися у повній відповідності з Конституцією України і чинними законами України. Відновлення в Україні військових судів у повній мірі відповідатиме Меморандуму Ради Європи від 16 червня 2003 року щодо судочинства у військових судах та Пункту 8 статті VII Угоди від 19 червня 1951 року між сторонами Північноатлантичного договору (НАТО) стосовно статусу їхніх збройних сил (Погоджено Україною: 26.05.2000).

УДК 342.1(043.2)

Токарчук О.В., д.ю.н., професор,
провідний науковий співробітник,
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України,
м. Київ, Україна

СУДОВИЙ ПОРЯДОК У ДАВНІХ ПРАВОВИХ ПАМ'ЯТКАХ

У працях істориків української державності та права проаналізовано особливості формування і функціонування судового ладу на основі давніх правових пам'яток. Їхні дослідження містять цікаву інформацію про процес виникнення суду та судової діяльності, а тому є цінним вкладом в українське право.

Історія українського права поділяється на окремі періоди, що відповідають моментам державності чи бездержавності українського народу, межі яких дозволяють з'ясувати історію українського судового устрою, виникнення і розвитку чинних правових норм.